

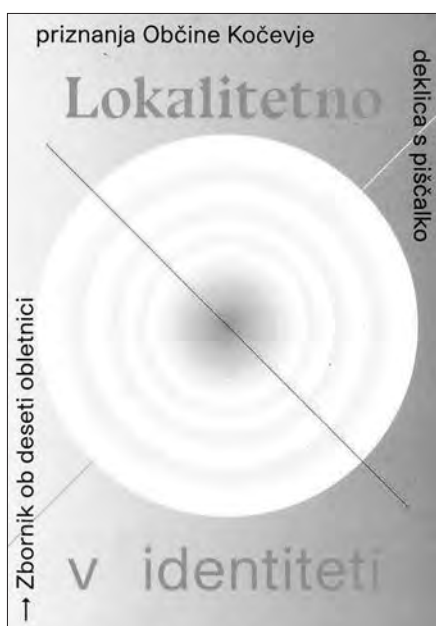
takrat za moškega nenavadni vlogi varuha hčerke, kuharja in gospodarja. Veliko mož aleksandrink se je zapilo ali zbolelo, Ivan pa se je zatekal v izredno vernost in občasno tudi pisanje pesmi. Marija Stanonik v svoji študiji pou-

darja večplastnost uporabe takšnih osebnih pisem, saj so ta odlično gradivo za dialektologe (za monografijo je razpravo o narečju v teh pismih pripravila Danila Zuljan Kumar), iz njih je mogoče pridobiti pomembne podatke

o času njihovega nastanka, materialni in duhovni kulturi, dogajanju v soseski, praznikih in še marsičem. Nekaj teh in podobnih tem so v samostojnih prispevkih obravnavali tudi drugi avtorji in potomci.

LELA B. NJATIN (ur.): *Lokalitetno v identiteti: Deset let priznanja občine Kočevje Deklica s piščalko.*

Občina Kočevje, Kočevje 2020, 133 str.

Kočevska danes slovi zlasti po svojih prostranih (pra)gozdovih in njihovih prebivalcih, rjavih medvedih. Ko smo se leta 2016 na sestanku srečali predstavniki različnih nevladnih organizacij, ki delujejo na Kočevskem, smo bili enotnega mnenja, da je na širšem Kočevskem opazen manko na področju razvijanja kulturnih vsebin, zaradi česar se (turistična) ponudba osredotoča na aktivnosti, povezane z naravo. Še več, ugotavljali smo tudi, da lokalne zgodovine in kulturnih značilnosti ne poznamo dobro niti sami prebivalci Kočevske; za kulturno dediščino je dolga leta celo veljalo prepričanje, da

je »ni«, zato tudi ni (bila pomembnejše) vključena v turistično strategijo območja. Razloge lahko iščemo v preteklosti, ki je Kočevsko večkrat zelo obremenila. Na odnos do kulturne dediščine območja je vplivala zlasti izselitev večine prebivalstva med drugo svetovno vojno in z njo prekinitev kontinuitete poselitve, saj je umanjkal tudi prenos znanja s staroselcev na nove priseljence. Nesnovna dediščina Kočevjarjev (kočevarsko narečje, pripovedno izročilo, šege, rokodelstvo itd.) je praktično utonila v pozabo. Območje so dodatno negativno zaznamovali poveljni poboji v Kočevskem Rogu in dejstvo, da so bili deli Kočevske dolga leta zaprti zaradi vzpostavitve poveljnih delovnih taborišč in posebnega vojaškega režima na območju Kočevske reke. Dodatna temna lisa kočevske zgodovine so tudi poveljna rušenja sakralnih objektov, s katerimi so v duhu protinemške in protiverske naravnosti obračunavali s preteklostjo. Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 so se pojavila prizadevanja za ohranitev preostale, predvsem stavbne dediščine območja. Poveljni priseljenci, pa tudi Kočevjarji – staroselci in njihove organizacije – so si prizadevali za obnovo cerkva, kapelic in spomenikov. Organizirani so bili tečaji kočevskega narečja, kuharski tečaji, izdane številne publikacije, obujena pevska in plesna dejavnost itd. Navedene aktivnosti, ki

večinoma ostajajo v domeni različnih nevladnih organizacij, kažejo na pomen kulturne dediščine kot osnove za različne kulturne dejavnosti.

Vpliv poznavanja lokalne zgodovine in kulturne dediščine na razvoj lokalne identitete in pripadnosti so leta 2011 prepoznali tudi na Občini Kočevje, kjer od tedaj izvajajo tri projekte. Prvega imenujejo tematsko leto in ga posvetijo izbrani kulturni značilnosti ali osebnosti. Osnovne šole sodelujejo v projektu RTM Kočevska, ki poteka v povezavi s tematskim letom in katerega cilj je približati učencem izbrane teme. Pred slovenskim kulturnim praznikom pa poteka slovesna podelitev priznanja Deklica s piščalko, ki ga občina Kočevje podeljuje posameznikom in skupinam, ki na področju umetnosti, humanistike in kulture dosegajo vrhunske rezultate, pri čemer je njihovo delo povezano s Kočevsko. Z namenom obeleženja desetletnice podeljevanja priznanja je leta 2020 izšel zbornik *Lokalitetno v identiteti*, ki je predmet pričujoče recenzije.

V uvodnem prispevku župan občine Kočevje Vladimir Prebilič razmišlja o domoznanstvu kot sredstvu za spodbujanje lokalnega domoljubja. Domoznanstvo vidi v vlogi pospeševalca razvoja in kakovosti življenja, zlasti pa poudari njegov pomen pri vzpostavljanju kohezije skupnosti. Prebilič izpostavi vprašanje enačenja lokalnega

* Anja Moric, dr. politologije, docentka za etnologijo, ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut; Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; anja.moric@zrc-sazu.si.

domoljubja z nacionalizmi, ki bi ga veljalo nadalje elaborirati v znanstveni razpravi, hkrati pa skušati preseči okvire prevladujočega etno-kulturnega razumevanja naroda in nacije na Slovenskem. Njegovemu uvodu sledi poglavje s predstavitevjo namena priznanja Deklica s piščalko in postopka izbora, ki se nadaljuje s kronološkimi seznanji dotedanjih nagrajencev, članov strokovne žirije in naslovi prirediteljev občinskih slovesnosti Deklica s piščalko. Uvodni sklop zaokroža prispevek Nadje Kovačič, kustodinje Pokrajinskega muzeja Kočevje, v katerem avtorica na kratko oriše življenje in delo kiparja in slikarja Staneta Jarma, avtorja kipa, po katerem se imenuje nagrada. Stane Jarm je bil leta 2012 posthumno prvi prejemnik priznanja Deklica s piščalko.

Uvodnim prispevkom sledi sedem predstavitev in refleksij prejemnikov priznanja Deklica s piščalko. Portret umetniškega fotografa Klavdija Slubana v obliki intervjuja odstre izseljensko izkušnjo umetnika, katerega življenje in delo sta zaznamovana s kočevsko lokalnostjo. Ta se med drugim odraža v umetnikovem vsakodnevnem življenju, npr. v percepciji doma, razumevanju fizičnih razdalj, razmerju med zbornim jezikom in narečjem, občutenju prostora(ov) in njihove preteklosti.

Etnologinja Marija Makarovič v svojem prispevku predstavi povratne informacije, ki jih je devet mesecev po izidu knjige *Dva bregova, eno srce* prejela od svojih sogovornikov v Osilniški dolini. Prispevek prinaša osnovne informacije o vzgibih sogovornikov za deljenje svojih življenjskih zgodb in o njihovih pričakovanjih v povezavi s knjižno izdajo. Pomembnejša pa so druga vprašanja, ki se jih prispevek dotakne, npr. vprašanje razmerja med povedanim in zamolčanem in razmerja med raziskovalcem in njegovim sogovornikom.

Vito Oražem, umetniški holograf in fotograf, je za objavo v zborniku pripravil esej Šu Bingova alegorija eksistencialnega, v katerem skozi opis

dela kitajskega konceptualnega umetnika Šu Binga razmišlja o recikliranju oz. uporabi t. i. »preostankov« v umetnosti. Na primeru filma, ki ljubezensko zgodbo prikaže z uporabo resničnih posnetkov nadzornih kamer, razmišlja o razmerju med zgodbo in dokumentom. Čeprav se v besedilu ne navezuje neposredno na Kočevsko, lahko ob ogledu Oražmovih del ugotovimo, da se »dejanskost«, o kateri Oražem premišljuje v eseju, nenazadnje zrcali tudi v njegovih fotografijah Kočevske.

Pisateljica in vizualna umetnica Lela B. Njatin, sicer ena izmed pobudnic podeljevanja priznanja Deklica s piščalko, svoje besedilo namenja razstavi Kočevje iz cikla Ljubljana se klanja Sloveniji III, ki je bila organizirana leta 2019 v ljubljanski Galeriji Vžigalica. Kot selektorica (za kuratorsko delo uporablja ime Lela Angela Mršek Bajda) je izbrala dela nekaterih umetnikov, ki so bili med letoma 2000 in 2019 delovno ali bivanjsko povezani s Kočevsko. Dejstvo, da je Kočevska, zlasti po drugi svetovni vojni, v Sloveniji prevzela status obrobne pokrajine, je botrovalo mnogim migracijam izobražencev in umetnikov v večja slovenska mesta in oslabilo tudi umetnostni sistem. »Ekonomske režim«, o katerem govori avtorica (in vključuje pomanjkanje ekonomske in druge infrastrukture), je med drugim prinesel odsotnost prostorov za (povezano) umetniško ustvarjanje in razstavno dejavnost, zaradi česar se je umetniška produkcija na Kočevskem razvijala predvsem individualno. Kljub temu je razstava koherentna. Razstavljena dela v tematsko celoto povezuje prisotnost smrti, saj je prav smrt oz. minevanje tista esenca, ki je zaznamovala kočevsko preteklost (in sedanost). Vsako izmed del tudi odgrinja vsebnost lokal(itet)nega v identiteti avtorja in/ali njegovega umetniškega izraza, naj sibo v podobi (pra)gozda ali urbane infrastrukture.

Naključno – besedila si namreč sledijo v kronološkem zaporedju glede na letnico prejema priznanja – a vendar

v sosledju z Mršek Bajda je misli v svojem prispevku spletel tudi pesnik Boris A. Novak. O Kočevski razmišlja kot o »praprostoru«, nečem misterioznem, »srhljivem«, prepovedanem, skorajda že sakralnem. Opiše lastno otroško izkustvo večkratnih potovanj na Kočevsko, ki jo poveže z družinsko izkušnjo partizanskega gibanja, ki jo je ovekovečil v epski pesnitvi *Vrata nepovrata*. Načne tudi še vedno aktualno vprašanje in lastno dilemo pri razmišljanju o razmerju med konceptom sprave in spominom na partizansko gibanje, oboje povezano s kočevskim (pra)gozdom.

Podobno na težavno preteklost, ki je zaznamovala Kočevsko – medvojno izselitev t. i. kočevskih Nemcev in izpraznitev pokrajine, poveljne poboje političnih nasprotnikov, rušenje sakralnih objektov, zaprto območje itd. – v svojem prispevku opomni tudi zgodovinar Mitja Ferenc. Drugi del zbornika se zaključi z razmišljanjem baletnika in koreografa Gregorja Guština, ki se od svojih prvih plesnih korakov v Kočevju sprehodi proti vrhu svoje kariere. Sledijo povzetki prispevkov in kratke biografije avtorjev.

Doprinos zbornika *Deklica s piščalko* je zlasti v njegovem etnografskem potencialu. Prispevki, ki so jih zapisali snovalci priznanja in njegovi prejemniki, namreč omogočajo črpanje informacij o razumevanju in doživljanju »lokalitetnega« – kočevskega – tako v lokalni politiki oz. med lokalnimi odločevalci kot tudi pri ustvarjalcih, dejavnih na različnih poljih umetnosti in humanistike. Njihova razmišljanja mestoma omogočajo vpogled v ustvarjalni proces in razmislek o vpetosti slednjega v različne kontekste: socialne, globalne, nacionalne, predvsem pa lokalne. Hkrati odpirajo vprašanja, povezana s kulturno dediščino, njenimi potenciali in priložnostmi, pa tudi o tem, ali lahko s pravimi politikami in pristopi celo konfliktna dediščina pozitivno vpliva na identitetne procese.